

van zijn leven ook maar geroken heeft. Bovendien is het wezen van het farizeïsme: het opleggen van eigen inzicht aan anderen. Maar men kent de menschen niet, die de gereformeerde kerkbodes met zulke vraagstukken lastig vallen. Want zij denken er niet aan, een ander iets op te leggen; zij verdragen de idee der tolerantie; ze willen alleen maar voor zichzelf weten, wat hun plicht is.

En zoo is er meer te noemen. Niet alleen de gereformeerden lijden immers aan het odium theologicum? En ik zou wel eens willen weten, naar welken kant de vergelijking gunstig uitvallen zou, als men eens ging onderzoeken, bij welke groepen van christenen het odium theologicum (de twistgierigheid der theologen) het meest de keerzijde was van den amor theologiae (de liefde voor de waarheid, voor de theologie).

Wie over de gereformeerden het hoofd schudt, als hij hun uiteenzettingen hoort over „Sabbathskwesties“, over tuchtgevallen, over vragen van bijbeluitlegging, die moet zich eerst opwerken tot de hoogte, die hem in staat stelt, de toch wezenlijk belangrijke theologische vragen, die achter deze disputabele punten liggen, te bestudeeren. Een gereformeerde, die de kwesties nog niet heeft doorgedacht, en daarom fouten maakt in zijn rede-neering, is verder en staat hoger, dan menig criticaster, die van de kwesties nog niets heeft begrepen.

In de derde plaats zouden we willen opmerken, dat de critici, die de gereformeerden zoo gauw in den kuil der farizeeën werpen, toch eigenlijk de waarde van hun vonnis zelf verminderen en de lichtvaardigheid er van zelf demonstreeren, door een niet onovermakelijke eenzijdigheid. Want het is opmerkelijk, dat men wel den parallel tusschen gereformeerde en farizeeër trekt, als 't er op aankomt, de schaduwzijden van het farizeïsme te doen zien in het geestesbeeld der gereformeerde zielen, maar dat men niet er aan denkt, dat de farizeeërs in hun optreden en hun werk ook lichtzijden vertoonen; en als men er nog aan denkt, dan worden die getuigenissen ten gunste van het farizeïsme niet op rekening van de gereformeerden gebracht. Wij hebben er niets op tegen; daar niet van. We zijn er zelfs een beetje blij om; want op die manier bewijzen de aanklagers zelf, dat ze ten eerste niet onbevooroordeeld zijn; en ten tweede, dat ze nog niet hebben aangeleerd, dat het WEZEN van het gereformeerde één is met het WEZEN van het farizeeuwsche. Want als dat zoo is, dan moeten niet alleen de donkere, maar ook de lichte partijen in het beeld van farizeeër en gereformeerde te herkennen zijn.

Werkelijk, de gechters, die over de gereformeerden ten troon zitten, mogen toezien, dat de bom niet aan den verkeerden kant gaat barsten. Want het gaat den Farizeeërs net als Xanthippe, en precies als de vrouw van Job: ze komen er zoo langzamerhand weer aardig boven op. Reeds herinnerden we er aan, hoe in Engeland hun reputatie weer wordt verdedigd; hoe zelfs onze gezegende volksuniversiteit — die het weten kan! — reeds de farizeeërs weer uit het slijk der eeuwen ophalen komt. We kunnen er nog een derde instelling van algemeen erkende wijsheidsuitvoering bij noemen: onze „Nederlandsche Bibliotheek“. Heeft Carolina Eltje niet veel goeds van de farizeeën verteld? Hoor, hoe ze de loftrumpet steekt: „Elk politiek, elk nationaal streven was hun vreemd“, heet het. Wil men die opinie bestrijden, men zal er wel gronden tegen kunnen aanvoeren³⁾. Maar een gereformeerde mag toch wel even daarop wijzen, om te vragen, hoe het dan komt, dat Ds Lingbeek de gereformeerden (pardon: „Gescheidenen“) zoo de hegemonie ziet veroveren, en hoe hij kan meenen, dat tegen hun politiek een andere moet komen, die de rechten der vaderlandsche kerk tegenover hen moet beschermen, aangezien de Gereformeerden hun kerkelijk leven laten inwerken op hun politiek? Een beschouwing, waarin anderen hem volgen... En als Carolina Eltje opmerkt, dat het de Farizeeën eert, dat zij geen poging deden om te schipperen, dat hun „instinct onfeilbaar“ was, toen het hun ingaf, dat de weg van het vreemde, van het on-joodsche het joodsche leven bedreigde, en dat daarin het „rechtvaardig oordeel der historie“ hen heeft in het gelijk gesteld tegenover de Sadduceeën, nu, dan mag men, wat ons betreft, deze beschouwing bedenkelijk achten; maar wie ze accepteert, die moet dan niet langer gereformeerden en farizeeërs vereenzelvigen op de oude methode: van de farizeeërs alleen het leelijke overdragen op de gereformeerden, en dan bovendien achter de gereformeerde vasthoudendheid aan dogma en antithese en achter hun opkomen tegen valsche synthese een heel andere mentaliteit en bedoeling zoeken dan Carolina Eltje bij de farizeeën aanwezig ziet. Gereformeerden kunnen rustig zijn: evenals van de vroeger door iedereen gescholden Farizeeërs nu weer erkend wordt, dat zij, binnen de grenzen van hun inzicht, „alles wat zij in zich hadden aan liefde en aan opoffering aan hun eene, geweldige ideaal, gaven“, en dat zij daarin „de waardige opvolgers van de profeten en Godsmannen van vroeger eeu-

wen geweest zijn“⁴⁾, ja, de redders van het Jodendom⁵⁾, zoo kan ook de weegschaal der kritiek nog wel eens ten gunste van de Gereformeerden omslaan. Met nadruk stellen wij voorop, dat het zoeven geciteerde waardeeringsoordeel over de Farizeeën het onze niet is. Maar met even groote stelligheid zeggen we tot de modieuze gereformeerden-vloekers: denkt er aan: de papieren van de Farizeeën rijzen; houdt uw tijd bij; slikt uw voorbarige klachten in en kijkt uit eigen oogen.

In de vierde plaats willen wij tegen alle dergelijke oordeelvellingen aanvoeren, dat gebrek aan congenialiteit menigeen het onmogelijk maakt, het wezen van het gereformeerde denken en doen op zuivere wijze te taxeer en te peilen. Om maar een voorbeeld te noemen: Van Vloten was een man, zegt iemand⁶⁾, „die moeilijk Christenen van Farizeeërs onderscheidde en alle predikanten voor levensgevaarlijke parasieten aanzag“. Hij ging dan ook formidabel te keer tegen „vermolmden kansels“. Maar hij had dan ook van het christendom niet al te veel begrepen⁷⁾.

En in de vijfde plaats: nu we toch aan Van Vloten bezig zijn, kunnen we heel gevoelig aan hem illustreeren onze vijfde tegenwerping: de aanklacht kan heel gemakkelijk worden teruggekaatst tegen velen onder die ze stellen. Wie hebben Van Vloten indertijd ontslagen als hoogleeraar, toen zijn gefulmineer tegen de „sinterklaaschristenen“ al te bar werd? Toch zeker niet de „fijnen“, en niet de „Gescheidenen“, die het spook van Ds Lingbeek, noch de „Kuyperianen“, die het fantoom van Ds Kersten zijn? Want de fijnen hadden toen niets in te brengen (ongeveer 1867). Maar het waren de hooggeleerde enz. heeren Curatoren van het Athenaeum (een plaats — dit in 't voorbijgaan — waar het „schotje“ geplaatst is tot ergernis van De Genestet, die het ook tegen de gereformeerden aanvoeren zou). En heeft Van Vloten alleen de „fijnen“ tot mikpunt van zijn uitvallen gekozen? De modernen kregen er niet minder van langs. Ach ja, de historie werkt nog met knoetslagen op den rug van wie ze aan anderen uitdeelt.

Ds Zaalberg vond uit, dat de „fijnen“ farizeeërs waren. Maar Multatuli gaf hem niet minder ervan langs dan den „fijnen“. Het zou ook in het belang der aanklagers zelf zijn, als ze een tikje spaarzamer waren met het etiket. Het prikt op hun eigen rug, terwijl ze 't ons op de mouw willen spelden.

Wil men even goedkoop redeneeren als zij, dan kan men zich van de zaak afmaken naar hun eigen methode. Verwijten ze ons de scrupuleuse leer der Farizeeuwsche constructie, dan kan men antwoorden: maar de Farizeeërs hebben het leven als het voornaamste erfgoed uitgegeven; en dat is in onze dagen bij vele niet-gereformeerden juist de leus: het leven meer dan de leer! Verwijt men de Gereformeerden farizeeuwsche gezindheid, en als gevolg daarvan een hooghartige afwijzing van den buitenstaander en een koude ziel tegenover den man uit de groote massa, dan kan men zich herinneren, dat „De Hervorming“, het weekblad van de moderne richting in Nederland, zich onlangs niet zonder zelfbehagen beriep op de „impopulariteit van de moderne prediking; want... dat was juist een bewijs van haar hoogstaand karakter! Legt men ons partijvorming ten laste, dan kan een verwijzing naar de Hervormde Kerk, waar de partijgeest ondanks het karakter van „volkskerk“, de verhoudingen buitengewoon verscherpt, tot tegenweer dienen. Dan kan gevraagd worden: wie nu wel de buitenwereld meer aanraken: de Gereformeerde Kerken dan welke partij of groep dan ook uit de Hervormde Kerk. Ds Lingbeek, niet zonder eenige (althans objectieve) vernakelijkheid, klaagde, dat de „Gescheidenen“ een zeker Farizeïsme vertoonen, maar moest tegelijk erkennen, dat zij het volksleven zoo danig beheerschen, dat hij het noodig acht tegen hen een dam op te werpen. En tegelijk moest hij de Gereformeerde Kerken aan de Hervormde Kerk ten voorbeeld stellen, omdat ze, krachtens haar leven uit eigen positief beginsel voor den vreemde, voor den buitenlander zelfs, méér kunnen doen dan de verdeelde Hervormde Kerk vermocht. Hoe deze erkenning van den breeden zin der Gereformeerden te rijmen is met zijn alweer ongeveer gelijktijdige verzekering, dat Gereformeerden aan hun kinderen bij den doop weldaden van God toebedingden, die aan Hervormde kindertjes dan toch maar niet zoo gemakkelijk in den schoot vallen, is een andere vraag. Maar in ieder geval geeft hij stof genoeg voor onze bewering, dat de aanklacht in veel gevallen tegen wie ze stellen is terug te werpen.

En nu in de zesde plaats: de beschuldiging is zoo door en door voos, zoolang zij de door ons gewraakte redeneermethode volgt, dat ieder, die wil, de aanklagers tegen elkander kan nitspelen.

Hier is er een, die buikpijn zegt te hebben, vanwege der gereformeerden ongeschokt geloof aan

de traditie. Maar aan den anderen kant zuchten „Banier“ en „Staat en Kerk“ heele kolommen vol over de Kuyperiaansche zonde van de loslating der vaderen inzake artikel 36 der belijdenis. De klagers vergeten, erbij te zeggen, dat toen de confessie, ook art. 36, werd ingediend bij de overheid (Vermaninghe tot de Ouerheyd), de vaderen zelf weer de nog oudere vaderen gladweg verloochenden met open oogen. Ze schreven zonder blikken of bloezen, dat „het meeste deel der oude Leeraers“ een andere opinie had voorgestaan, dan thans in art. 36 werd geleerd⁸⁾ zoodat wie thans de verwerpers van art. 36 naar de redactie van de laatste eeuwen te lijf gaat, toch kwalijk loochenen kan, dat zij eenzelfde elasticiteit vertoonen als de vaderen; en dat vaderen en zonen beiden hebben geloofd, dat de overlevering der ouden geen bindend gezag heeft onder ons.

Gereformeerden zijn gescheidenen; en Separatisten; en daarom familie van de Farizeeën; aldus vele Hervormde broeders. Maar tegelijk moesten zij beleven, dat de heer Kersten met zijn separatistische politiek overal beter terecht kon om voor zijn afscheiding slachtoffers te maken, dan juist in de Gereformeerde Kerken. Terwijl daartegenover stond, dat twee Hervormde predikanten zich naar voren schoven, beiden voor een afzonderingspositie in de Kamerverkiezingen. Waarbij de bedoeling voorzat: tegen Rome en tegen dit en tegen dat!

Gereformeerden zijn farizeeërs, zeggen velen; ze hebben den groep op het volksleven losgelaten. Maar daar staat tegenover het armoedige figuur van enkele politieke nieuwelingen onder niet-gereformeerde theologen, die men van 'n leven nergens bij kon slapen, als het ging om politiek werk voor de doorwerking in het volksleven van het Koninkrijk van God, wanneer tenminste dat werk ook maar even buiten de grens van preekstoel, „evangelisatie“-lokaal (voor kerken!) of catechisatie-kamer lag. Zoodra evenwel de ontevredenheid, de negatie, de aanklacht, zich organiseeren ging, werden de heeren ineens wakker en gingen het politieke pad op, ter jacht.

Gereformeerden zijn farizeeërs, zegt meer dan een: ze verstrikken zich in geboden en inzettingen van menschen, ze zijn onmogelijk streng en knechten het leven met hun verboden. Maar tegelijk vindt Prof. Haitjema uit, dat de leer der „gemeenschap“ van Dr A. Kuyper aanleiding werd van de „acute verwereldlijking van ons leven“.

Men ziet: de aanklagers zijn vele. Maar zoolang de slag op soortgelijke wapenen geleverd wordt, kan men hen tegen zichzelf verdeelen.

En om alle genoemde redenen komen wij er tegen op, dat op dergelijke gronden het stempel van farizeïsme ons wordt opgedrukt.

Men moet heusch anders argumenteeren, zoo men iets bereiken wil.

* * *

Maar als men dan anders te werk gaat, als dat in waarheid naar het wezen van het farizeïsme en evenzoo naar het wezen van het gereformeerde onderzoek gedaan wordt, houdt dan de beschuldiging steek?

Wij antwoorden daarop: neen. Ook dan blijft ze nog onhoudbaar.

Het is onze vaste overtuiging, dat waarachtig gereformeerde niet farizeeuwsch is; en evenzoo, dat wezenlijk farizeeuwsch niet gereformeerde is.

Een gereformeerde zal niet ontkennen, dat de geest van den farizeeër IN zijn kerk is. Maar hij heeft geleerd, onderscheid te maken tusschen wat IN de kerk en wat VAN de kerk is. Hypocrieten zijn IN, maar niet VAN de kerk. En zoo staat het met den farizeeër ook. Hij is er, maar hij hoort er niet, en komt van buiten in, zoo vaak hij komt. De Farizeeuwsche zonde is geen gereformeerde zonde. Ook niet een uitwas aan den gereformeerde stam. Hoogstens is hij een woekerplant, die van buiten af den stam bedreigt. De ervaring heeft geleerd, dat als 't erop aankomt, gezond-gereformeerde ontwikkeling in staat gebloeke is, zich tegen de woekerplant te verdedigen, beter dan menig andere boom in den geestelijken en kerkelijken hof dat vermocht.

Gereformeerden gaan nooit „kapot“, hoorden we zeggen. Zij zijn altijd zoo akelig zeker van hun zaak; en van twijfel weten ze niet. Men kent het nog al farizeeuwsch-pedante rijmpje van De Genestet: „gij strompelt op uw afgebakend paadje, naar uw eng, fantastisch hemelpoortje voort; wij zworven op des Geestes breede, diepe stroomden“. Och ja. Zoo, zoo. Maar een gereformeerde loopt evenmin met zijn geestelijke genezing als met zijn twijfel te koop. Wie de Farizeeën op straat ziet bidden, zal bedenken, dat een keerzijde van dezelfde houding ook kan zijn: het koop loopen met zijn twijfel en met zijn onverzekerdheid, bijaldien het agnosticisme of relativisme in de mode is; tijdens de Farizeeërs was het omperste weten in de mode. Een gereformeerde kan daarom toch wel worstelen in de stilte, brengt hij naar buiten, niet zijn onwetendheid, maar niemand helpen en die God alleen verhelpen kan, maar alleen zijn uit God gewonnen zekerheid. Heeft men nooit van Epaminondas gehoord? Epaminondas had slechts één mantel met welken

op straat wasschen op de straat zelfden ma. Evenals de straat voor derzelfde weten het stilte gereb.

Vindt r geuwsch, dit niet een een ethisch zonen soms menigen ge

W. J. H. Drecht. Gebt.

Wanneer

Hij den dui Zin strijdm schap. De ook als de dat tensel ligt in den

Er is dt leven, tusse

Maar, is dat u opges hannes, als zijn niet de Beest het v

pronken: h woord: „Be

macht. Ze l reldheerscha

tenheid van in al haar

komenden A bevelhebber

over dit Be doode toe

schelijke sel maar, hij az

wordt. En de Openbari

het licht var wil niet mir

Christus, to van vijandse

het hoofd o den dood a

Christus zeg de Geest. A

is, daar is

Daar schij

heid te ligg wij toch tus

eenheid: het heeft soms

nezen? Of niet wilden

ter hebben o tus heeft het

maat gevege en vermoed

te beslissen allen voorleg

daarom geeft opdat uit ied

baar worden de beestelijk

nadenken: a dan dwingt

dat van gozo a te antwo

geheel gen in Gethsema

kwam Hem moest Hij

Beest, en o

Leergescl

De Syn

vast: 1. de mensc

de uitverk in het lev

loving: 3. naamsd by

Zij deed ma een

Zij dron het leersu

te nemen geschrift.

Wanneer een Hollan

en niet g er wel be

³⁾ Eltje, 169.

⁴⁾ Wellhausen, Die Pharisäer und die Sadduceer, Eine Untersuchung zur inneren jüdischen Geschichte, Greifswald, 1874, 95.

⁵⁾ Brom, De dominee in onze literatuur, Utrecht, Nijmegen, z.j. 50/1.

⁶⁾ Kallf, Gouch. Ned. Letterkunde, VII, 1912, 584/5, 640/1.

⁷⁾ De Jeugdgeschiedenis van het oude volk, 163, v.

⁸⁾ Schürer, Friedländer, e.a.

⁹⁾ Zie o.m. Acta Generale Synode Utrecht 1905, bl. 28.